

Agata Cudowska, Agata Butarewicz

Uniwersytet w Białymstoku

Wolontariat Europejski i jego recepcja w Polsce

ABSTRACT: European Voluntary Service and its Perception in Poland

In the paper the essence and significance of voluntary is shown, as a form of social support, coexisting next to professional welfare. The results of the research concerning European Voluntary Service and its perception in Poland, conducted among 100 students of University in Białystok, Faculty of Pedagogy and Psychology are presented. The quantitative research has been done by the means of an opinion poll. The aim of the research was to determine social awareness concerning European Voluntary Service and its perception among students in Poland. Conclusions from the research are the following: European Voluntary Service is not popular in Poland, but its perception, even among people who do not know much about it, is very positive. Moreover, there is a need to inform young people about EVS, because the interest in this kind of volunteering is noticeable.

KEYWORDS: volunteering, European Voluntary Service (EVS), "Youth in Action" programme, European Year of Volunteering 2011.

Wstęp

Wolontariat jest dzisiaj ważnym elementem polityki społecznej i świadczonej, w ramach jej instytucji, pomocy społecznej. Wieloletnie zapóźnienia w zakresie organizacji i realizacji pracy socjalnej w Polsce wynikające z zaniedbań profesjonalnego systemu pomocy społecznej w Polsce Ludowej, utrudniają właściwą realizację funkcji socjalnych państwa i rodzą zapotrzebowanie na działania wolontarystyczne. Nierzadko, częściej niż w profesjonalnych poczynaniach, możliwy jest w nich bezpośredni kontakt z osobami potrzebującymi pomocy, codzienne oparte na dialogicznych relacjach spotkanie z drugim człowiekiem.

Jak wynika z wielu badań profesjonalna praca socjalna nazbyt często ogranicza się do swoistego rozdawnictwa dóbr i środków w skrajnie trudnych

sytuacjach życiowych (Olubiński 2004, s. 194). Potwierdzają to także badania, które prowadzę od trzech lat w miejskich i gminnych ośrodkach pomocy społecznej na Podlasiu. Zaniedbuje się na ogół funkcje związane z działalnością wychowawczą, a codzienne czynności pracowników socjalnych mają często niewiele wspólnego z przyjętym na forum międzynarodowym rozumieniem pracy socjalnej, jako działalności profesjonalnej zorientowanej na ułatwianie wzajemnego przystosowania jednostek, rodzin, grup i środowiska społecznego, oraz rozwijanie poczucia wartości indywidualnej, poprzez wykorzystanie możliwości tkwiących w ludziach, w stosunkach interpersonalnych, oraz zasobach udostępnianych przez społeczności lokalne (Wódcz 1998, s. 12). Mimo to pracownicy socjalni realizują ogrom zadań w zakresie wsparcia i pomocy społecznej, nie zawsze dysponując dostatecznymi zasobami. Ważna i potrzebna jest więc pomoc wolontariuszy, którzy mogą służyć wsparciem i podejmować działania tam gdzie pracownicy socjalni, z wielu różnych przyczyn, nie mogą dotrzeć bezpośrednio.

Wolontariusze angażują się w proces pomocy bezinteresownie, są najczęściej motywowani wewnętrzną potrzebą niesienia pomocy innym, znajdującym się w trudnej sytuacji życiowej. Taka postawa nie zawsze jest obserwowana u profesjonalnych pracowników socjalnych. Badania w tym zakresie, m.in. Barbary Kromolickiej dotyczące motywacji przy podejmowaniu pracy w tym zawodzie wskazują, że obok chęci niesienia pomocy, na drugim miejscu badani deklarują przypadkowy wybór tego zawodu. Największa grupa badanych pracowników socjalnych swoją rolę zawodową postrzega jako pośrednictwo w dostarczaniu świadczeń finansowo-materialnych (Kromolicka 2002). Choć dane tych z pewnością nie można uogólniać na wszystkich przedstawicieli tej profesji, to jednak są one niepokojące i sygnalizują istotne problemy w przygotowaniu, kształceniu i funkcjonowaniu w roli pracownika socjalnego. W tej grupie zawodowej w Polsce większość stanowią osoby z wykształceniem średnim, średnim zawodowym i pomaturalnym. Niekorzystny jest też fakt sfeminizowania tego zawodu, jego niskiego prestiżu społecznego, zbyt małej liczby pracowników socjalnych w stosunku do potrzeb. Tymczasem zakres tych potrzeb powiększa się wraz ze starzeniem się polskiego społeczeństwa, poszerzaniem się strefy ubóstwa i marginalizacji grup ludzi nie radzących sobie w trudnej rzeczywistości wolnorynkowej i coraz bardziej stechnicyzowanego przestrzeni społecznej. Nieocenioną rolę mogą więc pełnić tutaj wolontariusze jako wsparcie pracy socjalnej w środowisku, w bliskim kontakcie z osobami potrzebującymi pomocy, w ich naturalnym środowisku. Oferują oni nie tylko, bardzo potrzebną, pomoc w sprawach socjalno-bytowych, ale także często nie mniej ważne wsparcie psychologiczne, przez swoją obecność, rozmowę, wspólne działanie.

Europejski wymiar wolontariatu

Znaczenie wolontariatu, w różnych jego formach i wymiarach docenia się na arenie międzynarodowej. Rada Unii Europejskiej ustanowiła rok 2011 Europejskim Rokiem Wolontariatu Propagującym Aktywność Obywatelską. Dokładnie dziesięć lat wcześniej Organizacja Narodów Zjednoczonych ogłosiła rok 2001 Międzynarodowym Rokiem Wolontariatu. Europejski Rok Wolontariatu 2011 był z jednej strony okazją do wyrażenia wdzięczności milionom ludzi w Europie, którzy nieodpłatnie pracują na rzecz swoich społeczności lokalnych z nadzieją, że będą podtrzymywać a może i zwiększać swoją aktywność obywatelską. Z drugiej strony natomiast był ogromnym wyzwaniem dla tych, którzy do tej pory nie podejmowali działalności wolontarystycznej. Co roku w wolontariat angażuje się około sto milionów osób w całej Unii Europejskiej¹, a więc jeden na pięciu obywateli Wspólnoty jest wolontariuszem. Warto jednak dołożyć starań, by mobilizować i motywować do udziału w wolontariacie kolejnych Europejczyków. „Wolontariat jest jednym z kluczowych wymiarów aktywności obywatelskiej i demokracji, gdyż pozwala realizować w praktyce takie wartości europejskie, jak solidarność i niedyskryminacja, a także przyczynia się do harmonijnego rozwoju społeczeństw europejskich”². Ogólnym celem Roku Wolontariatu jest stworzenie warunków sprzyjających angażowaniu się w wolontariat, wymiana doświadczeń i dobrych wzorców, a także działalność na rzecz promocji wolontariatu w Unii Europejskiej. Wyróżnione zostały także cztery cele szczegółowe, które starano się osiągnąć poprzez różne działania:

- ułatwienie podejmowania działalności wolontarystycznej, głównie poprzez zmniejszanie barier dla wolontariatu w Unii Europejskiej;
- poprawa jakości wolontariatu poprzez mobilizację organizacji wolontarystycznych;
- nagradzanie wolontariuszy, na przykład poprzez uznawanie zdobywanych kwalifikacji;

¹ Ze względu na specyfikę opisywanego zagadnienia konieczne jest odwoływanie się do treści udostępnianych na stronach internetowych, które są często jedynym miejscem ich prezentowania. Bądź wolontariuszem! Zmieniaj świat! – Europejski Rok Wolontariatu 2011, Strona Ministerstwa Edukacji Narodowej, http://www.men.gov.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=1798%3Abd-wolontariuszem-zmieniaj-wiat-europejski-rok-wolontariatu-2011&catid=209%3Amodzie-w-polsce&Itemid=259, [dostęp: 15.03.2011].

² Por. Decyzja Rady z dnia 27 listopada 2009 r. w sprawie Europejskiego Roku Wolontariatu Propagującego Aktywność Obywatelską (rok 2011) (2010/37/WE). W: Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:017:0043:0049:PL:PDF>, [dostęp: 15.03.2011].

- podnoszenie świadomości społecznej w zakresie wolontariatu, promowanie idei wolontariatu, podkreślanie jego znaczenia i wartości.

Wyżej wymienione cele realizowane były poprzez liczne inicjatywy i przedsięwzięcia, zarówno lokalne, regionalne, krajowe, jak i międzynarodowe. Podjęto między innymi: a) wymianę doświadczeń, b) przeprowadzanie badań i analiz dotyczących wolontariatu i rozpowszechnianie ich wyników, c) organizację konferencji oraz imprez promujących wolontariat i podkreślających rolę wolontariuszy, d) konkretne inicjatywy w krajach członkowskich promujące cele Roku Wolontariatu, a także kampanie promujące i szerzące idee wolontariatu.

Obchody Europejskiego Roku Wolontariatu w naszym kraju zbiegły się z okresem sprawowania przez Polskę Przewodnictwa w Radzie Unii Europejskiej, co stanowiło niezwykle szansę na promocję wolontariatu w Polsce, jak i w innych państwach członkowskich. W krajach Europy Zachodniej wolontariat jest dużo bardziej popularny niż w krajach postkomunistycznych, dla których Europejski Rok Wolontariatu mógł przyczynić się do częstszego podejmowania różnego rodzaju aktywności społecznej przez obywateli. Efektem Europejskiego Roku Wolontariatu ma być także opublikowanie białej książki na temat wolontariatu i aktywności obywatelskiej w Europie. Wolontariat jest przedmiotem wielu wspólnotowych programów promujących mobilność młodzieży w Europie. Jednym z nich jest „Młodzież w działaniu”, a w szczególności akcja druga tego programu – Wolontariat Europejski.

Rozumienie wolontariatu i jego idei

Pojęcie wolontariatu pochodzi z języka łacińskiego, w którym termin *voluntarius* oznacza dobrowolny, chętny. Bardzo trudno określić czym jest wolontariat, dlatego też istnieje wiele definicji tego zjawiska. Badaczom nie udało się stworzyć jednego uniwersalnego określenia wolontariatu, w dużej mierze dlatego, że istnieją różnice kulturowe i społeczne w jego postrzeganiu. Biorąc pod uwagę specyfikę poszczególnych krajów członkowskich, a także różne formy wolontariatu, Rada Unii Europejskiej termin „wolontariat” odnosi do wszelkich działań ochotniczych – formalnych, poza formalnych i nieformalnych, które dana osoba podejmuje z własnej woli, własnego wyboru i własnych powodów, bez wynagrodzenia³.

³ Por. Decyzja Rady z dnia 27 listopada 2009 r. w sprawie Europejskiego Roku Wolontariatu Propagującego Aktywność Obywatelską (rok 2011) (2010/37/WE). W: Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:017:0043:0049:PL:PDF>, [dostęp: 15.03.2011].

W Polsce Centrum Wolontariatu na podstawie kilkuletnich doświadczeń w pracy z wolontariuszami oraz kontaktów z organizacjami europejskimi i amerykańskimi, sformułowało definicję wolontariatu, według której jest to „bezpłatne, dobrowolne i świadome działanie na rzecz innych wykraczające, poza związki rodzinno – koleżeńsko – przyjacielskie”⁴. Wolontariat jest świadomą wolą służenia innym ludziom, „to jedna z najbardziej szlachetnych postaw człowieka, a zarazem wzniosłe i bezcenne dzieło jego ducha” (Chrapek 2004, s. 38). Wolontariat określić także można jako działanie dla dobra innych, czy też społeczną aktywność na rzecz innych osób (Lalak, Pilch 1999). Do tej pory w społeczeństwie polskim funkcjonują określenia wolontariatu jako pracy ochotniczej, pracy socjalnej, pracy społeczno-użytecznej, rzadziej działań filantropijnych (Olubiński 2005). Określenie – praca społeczna – nie budzi jednak zbyt pozytywnych asocjacji, gdyż kojarzone jest z czynami społecznymi, które nie zawsze były dobrowolne w okresie PRL. Wolontariat staje się ważną formą aktywności ludzkiej oraz rozwijającej się formy współżycia społecznego i współdziałania (Frysztacki 1996). Papież Jan Paweł II w swoim przemówieniu do przedstawicieli wolontariatu międzynarodowego w styczniu 1981 powiedział, iż „wolontariat jest znakiem i wyrazem ewangelicznej miłości, która jest bezinteresownym darem z siebie samego – darem ofiarowanym bliźnim, zwłaszcza tym najuboższym i potrzebującym” (Chrapek 2004, s. 42).

Na istotę wolontariatu składają się pewne cechy występujące w różnych ujęciach tego pojęcia. Po pierwsze, wolontariat charakteryzuje dobrowolność, gdyż wolontariusz działa z własnej, nieprzymuszonej woli. Po drugie jest on nieodpłatny, nie ma więc wynagrodzenia za wykonywaną pracę. Zazwyczaj wolontariusz otrzymuje jednak zwrot poniesionych kosztów związanych ze swoją pracą, o ile działa on z ramienia jakiejś organizacji. Trzecią cechą wolontariatu jest świadomość sensu i znaczenia podejmowanej pracy. Każdy wolontariusz powinien znać charakter swojej pracy oraz zakres obowiązków i świadomie, po głębszym namyśle, podjąć decyzję o uczestnictwie w wolontariacie. Po czwarte, działania wolontarystyczne zakładają ciągłość i systematyczność. Ostatnią, nie mniej ważną cechą, jest bezinteresowność. Cecha ta, choć w swym założeniu niezwykle szlachetna, budzi jednak najwięcej kontrowersji, gdyż trudno stwierdzić, czy bezwzględna bezinteresowność jest możliwa. W potocznym znaczeniu bezinteresowność określa się jako działanie pozbawione dbania o własne interesy, myślenie przede wszystkim o innych. Osoby podejmujące pracę wolontarystyczną nie oczekują w zamian żadnych gratyfikacji, czy wynagrodzenia

⁴ Por. Podstawowe pojęcia. Strona Centrum Wolontariatu, <http://www.wolontariat.org.pl/strona.php?p=92>, [dostęp: 15.03.2011].

materialnego, jednak nie oznacza to, że są całkowicie bezinteresowne. Otrzymują one wdzięczność ze strony osób, którym pomagają, co w konsekwencji staje się źródłem wewnętrznej radości i ogromnej satysfakcji wolontariuszy, często cenniejszej niż pensja (Makowska 1998). Wolontariusz może więc uzyskiwać różnego rodzaju niematerialne korzyści z wykonywanej pracy, jedną z nich jest na przykład zaspokojenie potrzeby uznania ze strony innych osób, przynależności do grupy, czy bycia potrzebnym.

„Młodzież w działaniu” – Wolontariat Europejski

„Młodzież w działaniu” (Youth in Action) jest programem Unii Europejskiej stymulującym młodzież do uczestnictwa w edukacji pozaszkolnej. Współcześnie wyróżnia się trzy podstawowe formy organizacyjne kształcenia: a) formalne (*formal education*), gdzie nauka odbywa się w instytucjach szkolnych, b) pozaformalne (*nonformal education*), które podobnie jak kształcenie formalne jest planowane i zamierzone, jednak odbywa się poza formalnym systemem edukacji i przyjmuje bardziej elastyczne formy takie jak: kursy czy szkolenia, oraz c) nieformalne (*informal education*), gdzie nauka odbywa się spontanicznie poprzez codzienne doświadczenia i interakcje społeczne. „Młodzież w działaniu” kładzie nacisk na edukację pozaszkolną, upatrując w niej szansy na zdobycie doświadczenia, wiedzy i umiejętności. Program skierowany jest do młodych ludzi w wieku 13–30 lat, jak również do osób pracujących z młodzieżą. Umożliwia on nawiązywanie międzynarodowych kontaktów oraz wymianę doświadczeń. W ramach programu wyróżnia się pięć akcji:

- Akcja 1. Młodzież dla Europy, a w jej ramach: Wymiana Młodzieży, Inicjatywy Młodzieżowe oraz Młodzież w Demokracji;
- Akcja 2. Wolontariat Europejski;
- Akcja 3. Młodzież w Świecie;
- Akcja 4. Systemy Wsparcia Młodzieży;
- Akcja 5. Wsparcie europejskiej współpracy w zakresie problematyki i działań młodzieżowych.

Uczestnicy poszczególnych akcji podejmują działania na rzecz społeczności lokalnej, służące również indywidualnemu rozwojowi. Głównym celem programu jest „przewyciężanie barier, uprzedzeń i stereotypów wśród młodych ludzi, wspieranie ich mobilności oraz promowanie aktywności obywatelskiej”⁵. Zadaniem programu jest także stymulowanie solidarności i tolerancji

⁵ Por. O programie. Strona Programu „Młodzież w działaniu”, <http://www.youth.org.pl/index.php/ida/820>, [dostęp: 15.03.2011].

wśród młodych Europejczyków oraz zachęcanie ich do kształtowania wspólnej przyszłości. Program ten promuje mobilność w ramach Unii Europejskiej, jak i poza jej granicami, pozaformalne i nieformalne uczenie się, a także dialog międzykulturowy wśród młodych ludzi, niezależnie od ich wykształcenia, sytuacji społecznej czy też kulturowej. W programie „Młodzież w działaniu” może wziąć udział każdy bez względu na płeć, rasę, sytuację materialną. Zwraca się szczególną uwagę na umożliwienie uczestnictwa w nim młodzieży z mniejszymi szansami, która z powodów społecznych, geograficznych czy zdrowotnych ma utrudniony dostęp do wykształcenia, do udziału w projektach międzynarodowych oraz do inicjatyw obywatelskich. Są to na przykład osoby dyskryminowane ze względu na płeć, pochodzenie etniczne, wyznanie religijne, orientację seksualną, niepełnosprawność, czy też osoby w trudnej sytuacji materialnej, bezrobotne, bezdomne, mające trudności w nauce, mieszkające z małych miejscowości, chore czy niepełnosprawne⁶. Nadrzędne cele i stałe priorytety programu dotyczą promowania aktywnych postaw obywatelskich i różnorodności kulturowej wśród młodzieży, wzrostu tolerancji, a także wspierania współpracy międzynarodowej.

Akcją drugą programu „Młodzież w działaniu” jest Wolontariat Europejski (EVS – European Voluntary Service) funkcjonujący od 1996 roku. Do 2006 roku wzięło w nim udział około 30 000 osób. Komisja Europejska, zauważając liczne korzyści płynące z EVS, postanowiła kontynuować finansowanie programu przez kolejnych siedem lat (2007–2013). Wolontariat Europejski staje się coraz bardziej popularny wśród młodzieży, która z roku na rok chętniej decyduje się na tego typu działalność społeczną. Tylko w 2009 roku w EVS wzięło udział około 6500 osób, szacuje się, że w 2013 roku liczba ta wzrośnie do około 10 000 wolontariuszy (Moskwiak 2011). Mimo, iż program „Młodzież w działaniu” trwa tylko do 2013 roku, Komisja Europejska planując działania na kolejne lata zakłada, że wolontariat międzynarodowy będzie jednym z głównych narzędzi służących mobilności młodzieży. Według danych zamieszczonych na stronie internetowej Wolontariatu Europejskiego⁷, około 7000 europejskich organizacji posiada akredytację na goszczenie wolontariuszy. Funkcjonują także organizacje, mające akredytację na wysyłanie wolontariuszy i koordynację projektów. Niektóre instytucje posiadają akredytację zarówno na goszczenie, koordynowanie jak również wysyłanie wolontariuszy.

⁶ Por. Przewodnik dla organizacji goszczących. Strona Programu „Młodzież w działaniu”, http://www.youth.org.pl/s/p/artykuly/7/7/EVS_dla_organizacji.pdf, [dostęp: 15.03.2011].

⁷ Por. European Voluntary Service – fact sheet. Strona Komisji Europejskiej, http://ec.europa.eu/youth/archive/evs2006/download/EVS_Fact_sheet.pdf, [dostęp: 15.03.2011].

Wykaz wszystkich organizacji biorących udział w programie zamieszczony jest w internetowej bazie danych⁸.

Wolontariat Europejski daje szansę młodym osobom w wieku 18–30 lat (w uzasadnionych przypadkach 16–17 lat) na wyjazd za granicę, w celu podjęcia pracy wolontarystycznej w wybranym przez siebie obszarze zainteresowań. W programie mogą uczestniczyć organizacje i wolontariusze z krajów programu, sąsiednich krajów partnerskich (krajów Europy Południowo-Wschodniej, Wschodniej i Kaukazu oraz Basenu Morza Śródziemnego) i innych krajów partnerskich. Misją Wolontariatu Europejskiego jest „współpraca organizacji i wolontariuszy z różnych krajów, aby uczyć się od siebie nawzajem przez wymianę doświadczeń i razem zrobić coś pożytecznego na rzecz społeczności lokalnej”⁹. Tematyka projektów zamieszczanych w bazie danych jest niezmiernie różnorodna, dotyczą one takich zagadnień jak środowisko naturalne, kultura i sztuka, zajęcia z dziećmi, młodzieżą i ludźmi starszymi, zapobieganie rasizmowi czy nałogom, świadomość europejska, sport i rekreacja oraz wiele innych. Czas trwania projektów wynosi od 2 tygodni do 12 miesięcy, tak więc każdy może znaleźć coś dla siebie, w zależności od możliwości czasowych oraz zainteresowań. Niezbędne są jedynie chęci i odpowiednia motywacja.

EVS pomaga młodym ludziom rozwijać poczucie solidarności poprzez indywidualny lub grupowy udział w pozarządowych, bezpłatnych działaniach za granicą. Wolontariusze w ramach programu mają zapewniony cykl szkoleń, kurs języka kraju przyjmującego, ubezpieczenie, pokrycie kosztów podróży, zakwaterowanie, wyżywienie oraz drobne kieszonkowe. Mogą również liczyć na wsparcie i pomoc ze strony opiekuna zwanego mentorem, a także koordynatora, który czuwa nad przebiegiem projektu w kraju goszczącym. Po zakończonym wolontariacie uczestnicy otrzymują certyfikat Komisji Europejskiej zaświadczający o udziale w Programie Wspólnotowym „Młodzież w działaniu” – Wolontariat Europejski EVS, tak zwany Youthpass¹⁰, który coraz częściej honorowany jest przez pracodawców w Europie. Uczestnicząc w Wolontariacie Europejskim nie otrzymuje się gratyfikacji finansowych, ale zyskuje bardzo wiele. Wszystkie zaangażowane strony, nie tylko wolontariusz, ale również organizacja wysyłająca i goszcząca go, odnoszą różnego rodzaju ko-

⁸ Por. The European database on EVS accredited organisations. Strona Komisji Europejskiej, http://ec.europa.eu/youth/evs/aod/hei_en.cfm, [dostęp: 15.03.2011].

⁹ Por. Akcja 2. Wolontariat Europejski. Strona Programu „Młodzież w działaniu”, <http://www.mlodziej.org.pl/index.php/ida/739/>, [dostęp: 15.03.2011].

¹⁰ Por. Akcja 2. Wolontariat Europejski. Strona Programu „Młodzież w działaniu”, <http://www.youth.org.pl/index.php/ida/764/>, [dostęp: 15.03.2011].

rzyści, oczywiście niematerialne. Wolontariusze lepiej poznają siebie i innych, pokonują własne ograniczenia, podejmują liczne wyzwania, nawiązują nowe przyjaźnie i kontakty, jednocześnie pracując na rzecz społeczności lokalnej. Ponadto EVS umożliwia poznanie, przynajmniej na poziomie podstawowym, języka kraju goszczącego, jego tradycji i kultury, rozwijanie nowych umiejętności, kompetencji społecznych i zainteresowań oraz zdobywanie wielu doświadczeń międzykulturowych. Wolontariat Europejski jest więc dla wolontariuszy wartościowym doświadczeniem edukacyjnym i społecznym, a także konstruktywnym i przyjemnym sposobem spędzania wolnego czasu. Organizacja wysyłająca nawiązuje kontakty z zagranicznymi instytucjami pozarządowymi, ma także szansę zaproszenia do współpracy doświadczonego już wolontariusza, po jego powrocie do kraju. Organizacja goszcząca natomiast, dzięki zagranicznemu wolontariuszowi zyskuje nowe spojrzenie, pomysły, inny styl pracy (Moskwiak 2011). Pamiętać jednak należy, że wolontariat nie zastępuje etatowej, wynagradzanej pracy, lecz stanowi dla organizacji wartość dodaną.

Recepcja EVS w Polsce na przykładzie Białegostoku

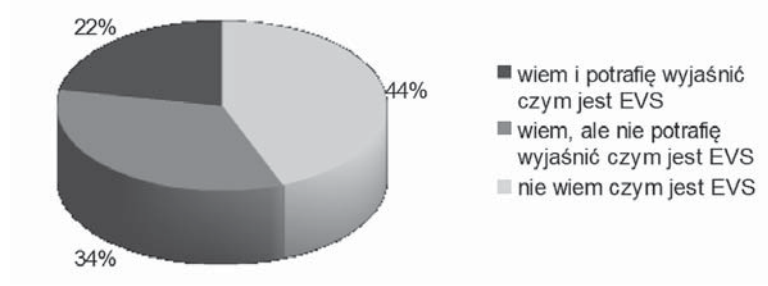
Wolontariat Europejski (EVS) funkcjonuje w Polsce od maja 2000 roku. Według polskiego Raportu 2009 programu „Młodzież w działaniu”, w 2009 roku z naszego kraju na Wolontariat Europejski wyjechało 376 osób, natomiast do Polski przyjechały 442 osoby. Najwięcej projektów Wolontariatu Europejskiego w Polsce realizowanych w 2009 roku było w województwie mazowieckim, najwięcej jednak wolontariuszy zagranicznych uczestniczyło w projektach w województwie dolnośląskim. Wśród najbardziej popularnych krajów, do których wysłani zostali polscy wolontariusze w 2009 roku należały: Turcja, Francja, Wielka Brytania, Niemcy i Hiszpania. Najwięcej osób przyjechało do Polski z Turcji, Niemiec, Francji, Włoch i Ukrainy (Program „Młodzież w działaniu” 2010).

Wiosną 2011 roku przeprowadzone zostały badania dotyczące recepcji Wolontariatu Europejskiego w grupie studentów Wydziału Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku. Ich celem było poznanie stanu świadomości studentów dotyczącej EVS, wzbogacenie praktyki społecznej poprzez zorganizowanie spotkania z udziałem zagranicznych wolontariuszy, promującego Wolontariat Europejski, a także poszerzającego wiedzę studentów naszego Wydziału na ten temat. Poszukiwałyśmy odpowiedzi na pytania o sposób rozumienia i postrzegania Wolontariatu Europejskiego w środowisku akademickim, o źródła informacji na temat EVS, jego odbiorców i rodzaje projektów. Chciałyśmy się również dowiedzieć czy studenci znają wolontariuszy eu-

ropejskich, czy sami chcieliby wziąć udział w jednym z projektów, jakie są ich opinie na temat tego rodzaju wolontariatu, jego popularności w Polsce i jakich informacji o Wolontariacie Europejskim potrzebują.

Rozpoznanie tematu przeprowadzono w stuosobowej grupie studentów, na drodze badań ilościowych, metodą sondażu diagnostycznego. Kwestionariusz ankiety zawierał 15 zamkniętych, otwartych i mieszanych pytań dotyczących Wolontariatu Europejskiego. W badaniach wzięli udział studenci trzech kierunków: pedagogiki, pracy socjalnej i polityki społecznej, zarówno studiów stacjonarnych, jak i niestacjonarnych. Zdecydowaną większość stanowiły kobiety (94%), co wynika z feminizacji kierunków pedagogicznych. Znakomita większość badanych osób (96%) to ludzie młodzi, w wieku 19–30 lat, którzy mogliby uczestniczyć w projektach Wolontariatu Europejskiego.

W pierwszym etapie eksploracji ponad połowa badanych (56%) zadeklarowała orientację w EVS, ale tylko 22% badanych osób przytoczyło względnie prawidłową jego definicję, jak np.: „Wolontariat Europejski jest formą wolontariatu, w której wolontariusze mogą wyjechać do innego kraju na jakiś konkretny projekt. Wszystko jest finansowane przez Unię Europejską [studentka V roku pedagogiki], czy też: EVS polega na tym, że polscy wolontariusze wyjeżdżają do krajów europejskich, a wolontariusze z innych krajów europejskich przyjeżdżają do Polski i pracują społecznie w różnych organizacjach, realizując tym samym swoje marzenia i zainteresowania” [studentka I roku pracy socjalnej]. Spośród wszystkich badanych 11% rozszyfrowało skrót EVS, jednak tylko 4% badanych osób potrafiło podać jego oryginalną nazwę jako European Voluntary Service.

Wykres 1. Deklaracje badanych dotyczące znajomości EVS
Źródło: badania własne.

Do drugiego etapu badań zakwalifikowane zostały tylko te osoby, które zadeklarowały rozeznanie w tematyce EVS (56 osób = 100%). Ten etap służył określeniu świadomości badanych studentów w tym zakresie i poziomowi zna-

jomości przez nich Wolontariatu Europejskiego. Wśród 61 wskazań¹¹ źródeł informacji o Wolontariacie Europejskim, najczęściej pojawiał się Internet (33 wskazania), na drugim miejscu usytuowali się znajomi (16 wskazań), na trzecim telewizja (7 wskazań). W czterech przypadkach źródłem wiedzy o tym wolontariacie były zajęcia z polityki społecznej realizowane na Wydziale, natomiast Jedna osoba uczestniczyła w szkoleniu programu „Młodzież w działaniu”.

Większość badanych знаła kryteria uczestnictwa w projektach Wolontariatu Europejskiego oraz specyfikę pracy, jaką mogą wykonywać wolontariusze. Najwięcej osób – 45% badanej próby – słusznie stwierdziło, że w EVS może wziąć udział osoba nie ucząca się w wieku 18–30 lat posiadająca silną motywację. Wielu respondentów, prawdopodobnie myląc Wolontariat Europejski z wymianami studenckimi, odpowiadało, że w EVS uczestniczą studenci (16% wypowiedzi). Niektórzy badani, 14% wypowiedzi, twierdzili że w Wolontariacie Europejskim może uczestniczyć każdy bez ograniczeń, co oczywiście nie jest prawdą i świadczy o braku wiedzy badanych w tej materii.

Wykres 2. Wiedza badanych na temat uczestników EVS

Źródło: badania własne.

Zaledwie 41% studentów wie jakie są możliwości pracy wolontariuszy europejskich, przy czym wskazania niektórych były bardzo ogólne np. *pomaganie potrzebującym, pomaganie Europejczykom*. Pojawiały się jednak również bardziej konkretne określenia możliwości pracy, takie jak: opieka nad osobami starszymi, dziećmi, niepełnosprawnymi, pomoc w nauce dzieciom ze środowisk wiejskich w celu wyrównywania ich szans edukacyjnych, praca z trudną młodzieżą, praca w organizacji zajmującej się kulturą, ochroną środowiska.

¹¹ Rozbieżność liczby wskazań i liczby respondentów deklarujących rozeznanie w EVS wynika stąd, że dopuszczona była możliwość podania więcej niż jednego źródła informacji o Wolontariacie Europejskim.

Zdaniem badanych „można uczestniczyć w różnych projektach w społecznościach lokalnych, współpracując z osobami z danego kraju w wielu obszarach” [studentka polityki społecznej I roku studiów II stopnia]; „można rozwijać zainteresowania, własne umiejętności, zdobywać doświadczenie i przede wszystkim pomagać” [studentka I roku pracy socjalnej]; „można robić dokładnie to samo co na wolontariacie tradycyjnym w swoim kraju, niezbędne jest tylko znalezienie odpowiedniego dla siebie projektu” [studentka V roku pedagogiki].

Z badań wynika, że zaledwie 4 osoby poznały przynajmniej jednego wolontariusza europejskiego. W trzech przypadkach byli to wolontariusze pochodzący z Niemiec i Francji, pracujący w Białymstoku z uchodźcami. Jedna osoba przyznała, że zna Polaka, który brał udział w EVS, pracując z ludźmi głuchoniemymi na Białorusi. Pomimo, że Wolontariat Europejski w Białymstoku rozwija się dość prężnie i przybywa wolontariuszy zagranicznych, większość badanych studentów nie miała okazji ich poznać. Zdaniem badanych studentów Wolontariat Europejski jest słuszną ideą. Jednak tylko 18 osób chciałoby wziąć w nim udział, pozostali albo nigdy o tym nie myśleli, albo nie posiadają wystarczających informacji o EVS, by się zadeklarować. Tylko 20 osób wie jakie działania należy podjąć żeby uczestniczyć w Wolontariacie Europejskim.

W toku badań studenci byli także proszeni o wyrażenie opinii na temat roli i znaczenia Wolontariatu Europejskiego. Najwięcej¹² studentów (44 osoby) zgodziło się z twierdzeniem, że EVS jest szansą na poznanie nowego kraju i języka, niewiele mniej osób wskazało, że EVS jest ciekawą formą wolontariatu (37 badanych) i jest szansą na zdobycie doświadczenia (34 studentów). Żaden z respondentów nie uważa Wolontariatu Europejskiego za marnotrawienie pieniędzy Komisji Europejskiej. Badani mieli również możliwość swobodnego wypowiedzenia się na temat EVS. Z możliwości wyrażenia swojej opinii na ten temat skorzystało 16 studentów. Niektóre wypowiedzi świadczą o zainteresowaniu badanych tym zagadnieniem i dobrej znajomości tematu.

„Myślę, że to bardzo dobry pomysł i zarazem coś nowego i ciekawego dla młodych osób, które chcą się rozwijać. Powinno się mówić o tym więcej, ponieważ nie każdy może mieć świadomość tego, że coś takiego istnieje” [studentka polityki społecznej I roku II stopnia]. „Jest to bardzo ciekawy sposób pomocy innym ludziom. Poprzez wyjazd za granicę można nauczyć się języka obcego. Dzięki temu łączy się przyjemne z pożytecznym: pomoc innym ludziom z nauką czy też doskonaleniem języka” [studentka V roku pedagogiki].

¹² Rozbieżność liczby wskazań poszczególnych opinii i liczby respondentów wynika stąd, że dopuszczona była możliwość zaznaczenia więcej niż jednego twierdzenia, z którym zgadzali się badani.

„Sądzę, iż jest to ciekawa forma wolontariatu, która na pewno pomoże wolontariuszowi zdobyć doświadczenie, a przy okazji umożliwi poznanie nowych ludzi i innej kultury – i to jeszcze za darmo. Można też poprawić swój angielski albo nauczyć się języka, który w danym kraju obowiązuje. Ogólnie Wolontariat Europejski kojarzy mi się pozytywnie” [studentka I roku pracy socjalnej]. „To szansa dla młodych ludzi na sprawdzenie się i doskonalenie, a także poznanie innych kultur, obalenie stereotypów, pozbycie się uprzedzeń [studentka III roku pracy socjalnej]. Wolontariat Europejski jest ciekawą formą współpracy między europejskimi krajami, w przypadku młodzieży – doskonałą próbą usamodzielnienia się, sprawdzenia, czasem w trudnych sytuacjach, pomocą w wyborze przyszłej drogi życiowej, a jednocześnie możliwością poznania innego kraju, języka, kultury” [studentka I roku pracy socjalnej]. „Sądzę, że jest to dobra forma pomocy przynosząca jednocześnie w pewnym sensie zysk wolontariuszowi” [studentka pedagogiki I roku II stopnia].

Większość badanych (55% osób) uważa, że EVS nie jest jednak popularny w naszym kraju, a 43% badanych nie miało zdania w tym zakresie. Tylko jedna osoba wyraziła przekonanie, że ten rodzaj wolontariatu jest popularny w Polsce. W trzecim, ostatnim etapie eksploracji tego zagadnienia przedmiotem analizy było zainteresowanie Wolontariatem Europejskim oraz zapotrzebowaniem na informacje o nim. Badania w tym zakresie zostały przeprowadzone w całej stuosobowej próbie studentów. Przeważająca liczba, 87% badanych jest zainteresowana Wolontariatem Europejskim i jednocześnie odczuwa brak, bądź niedosyt informacji na ten temat. Pozostałych 13% respondentów nie wykazało potrzeby wzbogacenia swojej wiedzy w zakresie EVS. Dwie z nich oceniły, że wiedzą wszystko o Wolontariacie Europejskim, jedna stwierdziła, że interesujące ją informacje może znaleźć w Internecie. Większość badanych chciałaby jednak dowiedzieć się jak najwięcej o EVS, między innymi o to, gdzie można się zgłosić i złożyć dokumenty, gdzie można uzyskać informacje o Wolontariacie Europejskim, jakie warunki należy spełnić, by wziąć w nim udział, dokąd i na jak długo można wyjechać, czemu służy Wolontariat Europejski, na czym polega, w jaki sposób funkcjonuje, jakie są projekty, jakie są wrażenia i doświadczenia byłych wolontariuszy, jakie są wady i zalety EVS, czy wiele osób jest zainteresowanych tego typu wolontariatem, dokąd najchętniej wyjeżdżają wolontariusze, czy istnieje możliwość przerwania wolontariatu, czy można wyjechać mimo słabej znajomości języka angielskiego?

Z badań wynika, że znajomość Wolontariatu Europejskiego wśród studentów Wydziału Pedagogiki i Psychologii UwB jest niewielka. Mimo że spośród stuosobowej grupy badanych aż 56 studentów deklaruje rozeznanie w zakresie EVS, to tylko niespełna 20 osób rzeczywiście reprezentuje wyso-

ki poziom wiedzy w tym zakresie. Aż 44 osoby o Wolontariacie Europejskim po raz pierwszy usłyszały podczas badań. Jednocześnie recepcja Wolontariatu Europejskiego jest bardzo pozytywna. Zasadne wydaje się więc, zgodnie z ideą Europejskiego Roku Wolontariatu, organizowanie kampanii promujących Wolontariat Europejski wśród studentów, którzy z racji wieku mogą być potencjalnymi odbiorcami projektów międzynarodowych. Ponadto uwagi studentów, dotyczące braku informacji na ten temat, a także duża liczba pytań zadawanych w czasie badań, sygnalizują zainteresowanie tego rodzaju wolontariatem i potrzebę poszerzenia ich wiedzy w tym zakresie. Dlatego też wyniki tych fragmentarycznych analiz inspirują nas do włączenia problematyki Wolontariatu Europejskiego w obszar problemowy realizowany na zajęciach z zakresu polityki społecznej. Służą także doskonaleniu praktyki akademickiej i z bogacaniu programów kształcenia o nowe, ważne dla studentów zagadnienia.

Zakończenie

Wolontariat Europejski jest szczególną formą wolontariatu, gdyż łączy w sobie wyjazd do kraju partnerskiego z możliwością zrobienia czegoś pożytecznego dla tamtejszej społeczności lokalnej. Korzyści z udziału w Wolontariacie Europejskim są wielostronne, czerpią je zarówno beneficjenci, jak i wolontariusze oraz organizacje wysyłające ich i goszczące. Wolontariat Europejski, choć coraz bardziej popularny w Europie, nie jest jeszcze dobrze znany w Polsce. Jak wynika z badań przeprowadzonych wśród studentów Wydziału Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku niewiele ponad połowa badanych słyszała o tej formie wolontariatu, jednak już zdecydowanie mniej respondentów wie na czym polega EVS. Osoby studiujące stacjonarnie są w wieku predestynującym je do wyjazdu, są też najczęściej na takim etapie swojego życia, w którym zdobywanie nowych doświadczeń, rozwijanie swoich umiejętności i twórcze działanie w środowisku jest bardzo ważne, także dla ich przyszłego funkcjonowania w społeczeństwie.

STRESZCZENIE: Wolontariat Europejski i jego recepcja w Polsce

W artykule przedstawiono istotę i znaczenie wolontariatu, jako formy wsparcia społecznego współistniejącej obok profesjonalnej pomocy społecznej. Zaprezentowano wyniki badań zrealizowanych w stuosobowej grupie studentów Wydziału Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku. Badania ilościowe metodą sondażu diagnostycznego przeprowadzono w celu określenia świadomości dotyczącej Wolontariatu Europejskiego (EVS) oraz jego recepcji wśród młodzieży akademickiej. Wynika z nich, że EVS nie jest popularny wśród studentów Wydziału, natomiast jego odbiór zarówno wśród osób mających rozeznanie w Wolontariacie Eu-

ropejskim, jak i tych, które usłyszały o nim po raz pierwszy, jest bardzo pozytywny. Istnieje potrzeba informowania, zwłaszcza młodzieży akademickiej, o Wolontariacie Europejskim, gdyż widoczne jest znaczące zainteresowanie tym tematem.

SŁOWA KLUCZOWE: wolontariat, Wolontariat Europejski, EVS (European Voluntary Service), program „Młodzież w działaniu”, Europejski Rok Wolontariatu 2011.

Bibliografia

- Chrapek J. (2004), *Dzielmy się miłością – wolontariat*, [w:] Gawęł M. (red.), *Mentoring teoria i praktyka*, Białystok.
- Frysztański K. (1996), *Obszar działalności ochotniczej i rozwój społeczeństwa obywatelskiego w Polsce*, [w:] Synak B., Rudzica M. (red.), *Sektor pozarządowy w zmieniającym się społeczeństwie*, Gdańsk.
- Konarzewski K. (2000), *Jak uprawiać badania oświatowe. Metodologia praktyczna*, Warszawa.
- Kromolicka B. (2002), *Spółeczno-zawodowa rola pracownika socjalnego. Studium z pedagogiki społecznej*, Szczecin.
- Lalak D., Pilch T. (1999), *Elementarne pojęcia pedagogiki społecznej i pracy socjalnej*, Warszawa.
- Makowska J. (1998), *Wolontariusze*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze”, nr 5.
- Moskwiak A. (zima 2011), *Czy na Wolontariacie Europejskim można zarobić?*, „Europa dla Aktywnych”, Kwartalnik FRSE.
- Moskwiak A. (zima 2011), *Tendencja wzrostowa*, „Europa dla Aktywnych”, Kwartalnik FRSE.
- Olubiński A. (2005), *Humanistyczno-edukacyjne wartości wolontariatu w przygotowaniu do pracy socjalnej*, [w:] B. Kromolicka (red.), *Wolontariat w obszarze humanistycznych wyzwań opiekuńczych*, Toruń.
- Olubiński A. (2004), *Praca socjalna. Aspekty humanistyczne i pedagogiczne*, Toruń.
- Program „Młodzież w działaniu” – Raport 2009 (2010)*, Warszawa.
- Trawkowska D. (2008), *Praca socjalna z rodziną w pomocy społecznej – skuteczny czy pozorny instrument przeciwdziałania wykluczeniu rodzin korzystających z pomocy społecznej?*, [w:] K. Wódz, S. Pawlas-Czyż (red.), *Praca socjalna wobec nowych obszarów wykluczenia społecznego*, Toruń.
- Wódz K. (1998), *Praca socjalna w środowisku zamieszkania*, Katowice.

Źródła internetowe

- Bądź wolontariuszem! Zmieniaj świat! – Europejski Rok Wolontariatu 2011. Strona Ministerstwa Edukacji Narodowej,
http://www.men.gov.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=1798%3Abd-wolontariuszem-zmieniaj-wiat-europejski-rok-wolontariatu-2011&catid=209%3Amodzie-w-polsce&Itemid=259, [dostęp: 15.03.2011].
- Decyzja Rady z dnia 27 listopada 2009 r. w sprawie Europejskiego Roku Wolontariatu Propagującego Aktywność Obywatelską (rok 2011) (2010/37/WE) W: Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej, <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:017:0043:0049:PL:PDF>, [dostęp: 15.03.2011].
- Decyzja Rady z dnia 27 listopada 2009 r. w sprawie Europejskiego Roku Wolontariatu Propagującego Aktywność Obywatelską (rok 2011) (2010/37/WE) W: Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej, <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:017:0043:0049:PL:PDF>, [dostęp: 15.03.2011].

- Podstawowe pojęcia. Strona Centrum Wolontariatu, <http://www.wolontariat.org.pl/strona.php?p=92>, [dostęp: 15.03.2011].
- O programie. Strona Programu „Młodzież w działaniu”, <http://www.youth.org.pl/index.php/ida/820>, [dostęp: 15.03.2011].
- Przewodnik dla organizacji goszczących. Strona Programu „Młodzież w działaniu”, http://www.youth.org.pl/s/p/artykuly/7/7/EVS_dla_organizacji.pdf, [dostęp: 15.03.2011].
- European Voluntary Service – fact sheet. Strona Komisji Europejskiej, http://ec.europa.eu/youth/archive/evs2006/download/EVS_Fact_sheet.pdf, [dostęp: 15.03.2011].
- The European database on EVS accredited organisations. Strona Komisji Europejskiej, http://ec.europa.eu/youth/evs/aod/hei_en.cfm, [dostęp: 15.03.2011].
- Akcja 2. Wolontariat Europejski. Strona Programu „Młodzież w działaniu”, <http://www.mlodziej.org.pl/index.php/ida/739/>, [dostęp: 15.03.2011].
- Akcja 2. Wolontariat Europejski. Strona Programu „Młodzież w działaniu”, <http://www.youth.org.pl/index.php/ida/764/>, [dostęp: 15.03.2011].